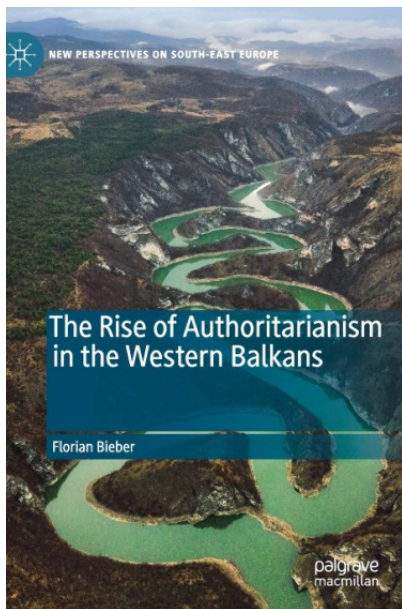

Никола Младеновић*

*Институт за политичке
студије, Београд*

**УСПОН
АУТОРИТАРИЗМА НА
ЗАПАДНОМ БАЛКАНУ****

Florian Bieber. 2020. *The Rise of Authoritarianism in the Western Balkans*. Switzerland: Palgrave Macmillan, 155.

* Имејл-адреса: nikola.mladenovic@ips.ac.rs.

** Рад је настао у оквиру научно-истраживачке делатности Института за политичке студије, коју финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Ауторитаризам је добро познат појам у политичкој науци. Међутим, последњих година он бива предмет обновљеног интересовања. Овога пута се изучавају форме ауторитаризма које су прилагођене савременом времену. Научници су учили да велики број држава комбинује демократске и ауторитарне форме владавине и успева да у продуженом временском периоду остане у таквом, хибридном стању. Што због непопуларности чистих аутократија на домаћем нивоу, што због идеолошких притисака са међународног плана, владари широм света су установили да им хибридне форме владавине олакшавају да се одрже на власти. Демократија, за коју је након пада Берлинског зида изгледало да тријумфује над осталим облицима владавине, је поново у дефанзиви. Штавише, државе за које се сматрало да су се чврсто упутиле правцем демократизације и постигле консолидацију, а у њих спадају и источноевропске, поново клизе ка недемократским облицима владавине.

Ово је контекст који чини изучавање ауторитарних форми владавине на Западном

Балкану веома релевантним. Књига Флоријана Бибера (*Florian Bieber*) долази у правом тренутку, успевајући да буде временски актуелна, али и да остави довољно времена да се недемократске тенденције уоче и на овом простору. Аутор је ауторитет за питања демократизације на овом простору, за односе међу овим државама, као и за њихове односе према ширим међународним организацијама. Бибер је добар познавалац локалних прилика, пошто је годинама радио у неким од држава којима се књига бави, а аутор је већег броја научних публикација. Пошто је тешко бавити се неком од поменутих тема без укључивања Биберових дела у списак литературе, то је важно уочити и књигу којом се овај приказ бави.

Намера је аутора књиге да систематски анализира ауторитарне тенденције у посматраним државама на Западном Балкану. Његова студија се бави Албанијом и постјугословенским државама које укључују: Србију, Хрватску, Босну и Херцеговину, Црну Гору, Македонију и ентитет који аутор назива Косово. Он сматра да је за пораст

ауторитаризма заслужан дизајн институција које су постојале током деведесетих. У том периоду државе су биле у стању хибридног поретка, а након демократизације оне су наставиле да буду оптерећене проблемима како да се изборе са заоставштином старих режима. У њима је дошло до синтезе институционалних облика из недемократске прошлости и млађих, демократских утицаја. Демократске владавине су биле исувише кратког века да би институционално ојачале. Ово је и омогућило политичке притиске на институције које су проузроковале поновно јачање ауторитарних тенденција.

Аутор налази да су ауторитарне тенденције заједничка карактеристика за посматране државе и ентитет, но не налази у њима јединствену форму владавине. Другим речима, недемократске тенденције се могу пронаћи у различитим формама и интензитету у свакој од њих, а временом су се повећавале. У њима извршне гране власти доминирају над осталим, slabим институцијама. Режији су типично популарни, што им уз политичку патронажу и

обећања реформи омогућава да не присежу за изборним манипулацијама. Они прибегавају различитим техникама владавине који им омогућавају стабилност и трајање.

Значајан аспект ускрснућа ауторитаризма је слабљење трансформативног утицаја ЕУ. ЕУ се суочила са низом сопствених криза које су се временски подудариле са слабљењем демократских тековина на Балкану. Кризе и слабости ЕУ нису непосредан узрок опадања демократије, јер су његови предуслови у виду институционалних слабости већ постојали, али су фактор који је допринесио. Услед опадања примамљивости ЕУ интеграције, њене удаљености, замора од проширења, као и трајања самог процеса, државе на Балкану су поново запатиле облике неформалног функционисања институција и аутократије. Штавише, представници ЕУ су својим изјавама помагали опстанак аутократа на власти, што је појава позната као „стабилитократија”.

Биберова књига садржи пролог и пет поглавља. Пролог је анегдотског типа и у њему аутор по узору на Макијавелијевог *Владаоца*

упућује препоруке модерним владарима како да се успешно одрже на власти прагматичним средствима. Нагон овога, прво поглавље садржи увод и експликацију основних идеја књиге. Даље, друго поглавље садржи основну периодизацију новије историје балканских држава. У њему аутор описује карактер историјског наслеђа, демократске промене и поновни успон ауторитаризма. У трећем поглављу Бибер описује најважније политичке догађаје на простору сваке од држава и ентитета на Западном Балкану, почев од деведесетих година. Четврто поглавље се бави техникама и условима владавине којима дугују опстанак. У њих спадају: константно стање кризе, спољашњи легитимитет, успон нових међународних актера, заробљавање државе, слаба опозиција и цивилно друштво, јаки људи на власти, ослањање на национализам и лојални медији. Коначно, пето поглавље укратко извучи закључке књиге.

Треба поменути и непријатнији део, односно приговоре који се могу упутити Биберовој књизи. За почетак, књига не успева да понуди јасан одговор како

је тачно дошло до успона ауторитаризма на Западном Балкану. Тврдња да је наслеђе недемократије из блиске прошлости утицало на потоњи развој институција је тачна, а појава прилично очекивана. Међутим, како и аутор препознаје, последњем бујању ауторитарних тенденција је претходио период демократије, макар на slabим ногама. Како је онда тачно дошло до последњег преокрета ка недемократији?

Даље, књига великим делом садржи опис најзначајнијих догађаја по државама (ентитету), но често није јасно у каквој су вези све поменуте појаве са ауторитаризмом. Штавише, значајан део овог описа се односи на недемократски карактер власти током деведесетих година, као у случају султанизма у Хрватској (Vieber 2020, 78), али су ово већ биле теме у литератури и нису у уској вези са најновијим бујањем ауторитаризма који аутор жели да прикаже у књизи.

У књизи је пуно недовољно утемељених или необјашњених тврдњи аутора. На пример, како број од 52 регистроване странке у Црној Гори (Vieber 2020, 39) по себи

илуструје фрагментираност друштва? Аутор тврди да је ДС у Србији до 2012. године дошао до националистичких позиција (44), што је прегрубо и занемарује проевропску агенду тадашње власти. Даље, није јасно шта представља „угњездени облик компетитивног ауторитаризма” (*nested form of competitive authoritarianism*) у случају БиХ (65). Аутор тврди да је ауторитаризам на Косову углавном последица међународног присуства које не подлеже демократској одговорности (68), иако тврди да партије „заробљавају државу”, имају велики утицај на институције, показују „партократију” (70), а користе се и неинституционалним средствима борбе, као што је употреба сузавца у парламенту (72). Даље, није јасно како компетитивни ауторитаризам настаје захваљујући недостатку „јасне парламентарне већине” (72), што је појава која постоји и у демократијама Западног света. Аутор не поткрепљује, те делује нејасно, у чему се састоји „стабилирана шема спољашњег посредовања [што се односи на улогу ЕУ], фокусирана на стабилност уместо на демократски процес” (77)? Аутор тврди

да је Русија подржавала недемократске режиме (106). Међутим, да би илустровао утицај Русије наводи приватну инвестицију руског „тајкуна” у алуминијумски комбинат, или бројност руских туриста у Црној Гори (106). Оваквих недовољно образложених тврдњи има још, а у њима би и више референци било од помоћи читаоцу.

Аутор понекад површно преноси тврдње из медија, као када наводи да је услов за формирање владе 2008. године у Србији било и обезбеђивање две жирафе за Драгана Марковића „Палму” (Vieber 2020, 48), иако је ово експлицитно негирано. Бибер такође тврди да су се председници Вучић и Тачи договорили о размени територија као решењу статусног спора, што су подржале САД и многе земље ЕУ (75), иако за овакве тврдње нема икакво поткрепљење, икакве референце, оне су биле вишеструко негиране са више страна и делују врло невероватно.

Бибер се највећим делом бави недемократским појавама у Србији, па затим у Црној Гори, Републици Српској и Северној Македонији, што је по себи легитимно.

Међутим, он не поткрепљује анализом недемократских техника владавину у осталим посматраним државама и ентитету, што је тема четвртог поглавља. Стога, његове тврдње у овим случајевима делују неубедљиво. Штавише, онда остаје нејасно зашто се аутор определио да у наслову књиге истакне баш Западни Балкан као целину, а не оне државе и делове које је поткрепљивао. На пример, није ли успон илиберализма и националистичко деловање добро организованих група у Хрватској које и аутор помиње (81) заслужило ближи осврт?

Укупно, књига Флоријана Бибера је вредна због прегршта информација које нуди о новијим догађањима на политичким сценама, нарочито оним на које се аутор фокусирао. Аутор успева да сажме комплексност и динамичност појава на Балкану, те да из њих извуче заједничку црту, односно растући ауторитаризам. Он такође чини допринос литератури објашњавајући новије технике владања којима се политичари прагматично служе у модерно време.

Ипак, ова књига би била препоручена читаоцима који желе да започну своје

студије Западног Балкана. Описи појава, недостатак експликације или референци остављају утисак недостајућег објашњења. За боље разумевање динамике догађаја у посматраним државама, као и за разумевање оних које нису елабориране, препоручено би било продубљивање материје специјализованом литературом.